

Alina Felea*

DIN ISTORIA INSTITUȚIEI CĂSĂTORIEI ÎN ȚARA MOLDOVEI ÎN SEC. AL XVII-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. AL XIX-LEA: CONDIȚII DE ÎNCHEIERE A MARIAJULUI ȘI PROCEDURA DE CERCETARE

This article examines the research procedure that was mandatory for the conclusion of a matrimonial alliance in Moldova in the XVIIth - the beginning of the XIXth century and which was based on the ascertainment of the presence of the necessary conditions for marriage (voluntary agreement of the young people, consent of the parents / relatives of the young people, age allowed for marriage), lack of any kind of impediments and the presence of the wedding authorization act. The country of Moldova, being an Orthodox country, in matters of matrimonial law was guided by Orthodox canon law, according to which in order to conclude a legitimate marriage certain conditions had to be observed. The execution of the investigation procedure was entrusted to the priest.

Keywords: the marriage, the research procedure, wedding authorization act, impediments, Moldova.

Importanța căsătoriei a doi indivizi pentru societatea tradițională a Țării Moldovei din perioada sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea este indiscutabilă din mai multe puncte de vedere. Căsătoria avea un rol deosebit în veriga *alianței matrimoniale*, care implică deopotrivă statutul și onoarea familiilor, precum și avantajele materiale pe care le vor obține în urma căsătoriei. În cadrul acestor alianțe, un rol important îl avea fata și familia fetei, care trebuia să aducă în familia bărbatului zestre. Căsătoria, care stătea la baza familiei conjugale, pune și pilonii rudeniei consanguine, devenind una dintre formele de sociabilitate cele mai răspândite. Astfel, prin alianță matrimonială se forma o unitate a societății din care rezultau urmași, prin aceasta fixându-se originea comună biologică a urmașilor - rudenii de sânge, creându-se o rețea de rude din legături de sânge. Toți oamenii din patronimie erau legați printr-o unitate ideologică, recunoșteau rudenii apropiată, în calitate de urmași ai unui strămoș comun. Această unitate de neam s-a păstrat în Țara Moldovei pe parcursul secolelor, în documente clar indicându-se proveniența dintr-un

* **Alina Felea**, doctor în istorie, cercetător științific coordonator la Institutul de Istorie.
<https://doi.org/10.58187/rim.129-130.02>

strămoș. *Rudenia de sânge* se număra în funcție de autorul comun „pe linie directă, suitoare și coborâtoare (ascendenți și descendenți) și pe linie colaterală, fiecare cu grade sau trepte numerotate după numărul generațiilor ce se interpun între rudele respective”¹. Instituția căsătoriei a creat drepturi și obligații de ajutor reciproc și întreținere, precum și de vocație succesorală.

În urma încheierii alianței matrimoniale se întemeia și rudenia prin alianță, cunoscută în Țara Moldovei drept rudenie de cuscrie, care se crea între grupul de rude al unui soț cu grupul celuilalt soț. Reieșind din anumite principii religioase, căsătoria pune la început și a unei forme spirituale a rudeniei rezultate în urma cununiei tinerilor, apoi și a botezului copiilor acestora (nași-fini) – numită în Țara Moldovei rudenie sufletească, întrucât își are sorgintea în cele Două Sfinte Taine ale Bisericii: Sfântul Botez și Sfânta Taină a Nunții. Doar în rezultatul căsătoriei, în familia în care nu se nășteau urmași sau toți copiii au decedat, putea fi înfiat un copil, astfel punându-se baza unei alte componente a rudeniei spirituale izvorâte din înfiere.

Totodată, instituția căsătoriei crea și anumite impedimente la o altă viitoare căsnicie a persoanelor înrudite cu cei doi soți atât prin sânge, cât și prin alianță, dar și spiritual. În scopul dezvoltării armonioase a comunității ortodocșilor, de veghe asupra păstrării și respectării valorilor și tradițiilor unei familii ortodoxe stătea atât Biserica Ortodoxă, cât și statul, dar și întreaga comunitate tradițională.

Articolul de față examinează procedura de cercetare care era obligatorie pentru încheierea unei alianțe matrimoniale în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea și care se baza pe constatarea prezenței condițiilor necesare căsătoriei (acordul benevol al tinerilor, acordul părinților/rudelor tinerilor, vârsta permisă pentru căsătorie), lipsei impedimentelor de orice gen și prezența peciiului de cununie.

Deși în spațiul românesc instituția căsătoriei s-a bucurat de atenția cercetătorilor în diferite perioade, iar tematica mariajelor și-a găsit reflecție parțială într-o serie de lucrări valoroase, care se referă la istoria familiei din spațiul românesc în general, în lucrări dedicate istoriei dreptului familiei sau istoriei bisericii, și în studii speciale, practic cele mai multe dintre ele se referă la istoria Țării Românești și Transilvaniei. Totuși, vom remarca, la ortodocșii din Țara Moldovei, ca și în comunitatea ortodoxă din Țara Românească și Transilvania, în perioada sec. al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea circula același obicei al pământului, se aplica legislația scrisă și existau aceleași obiceiuri și tradiții în ceremonialul de pețire, logodnă și nuntă. Ele pot servi ca puncte de pornire pentru alte cercetări cu referire la problematica căsătoriei din Țara Moldovei.

Dintre lucrările elaborate la această tematică vom remarca doar câteva de bază. Un studiu important pentru cercetarea căsătoriei a fost cel al Ancuței Po-

¹ Maria Magdalena Szekely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*. În „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, 1-2, pp. 59-117; M. Voinea, *Sociologia familiei*, București, 1993.

pescu, care a pus unele accente pentru căsătoria în Țara Moldovei², prezentând aspecte reflectate în codurile de legi care circulau, permisiunile și interdicțiile, însă articolul se bazează mai mult pe nomocanoanele care au circulat în Țările Române, pe codurile de legi din Țările Române și, în cea mai mare parte, pe sursele documentare din Țara Românească, sursele din Țara Moldovei fiind utilizate segmentar.

Căsătoria, ca unul dintre elementele de bază ale ciclului vieții familiale în satul românesc din nord-vestul Transilvaniei la mijlocul sec. al XIX-lea, este abordată în cercetările semnate de S.P. Bolovan³ și Ioan Bolovan⁴, importante pentru cercetarea noastră din punctul de vedere al abordării metodologice, dar și model de varietate a subiectelor analizate.

Cercetătoarea Șarolta Solcan, una dintre primele care a abordat subiectul, în cele două monografii *Familia în secolul al XVII-lea în Țările Române și Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, deși face o retrospectivă a familiei în spațiul românesc, cu accent special pe Țara Românească, abordează câteva dintre cele mai importante subiecte ale instituției căsătoriei, și anume: politicile și strategiile matrimoniale, condițiile existenței unei văduve și necesitatea recăsătoriei acesteia, unele obiceiuri de căsătorie etc.⁵

O cercetătoare perseverentă, Violeta Barbu, oferă un model de cercetare a instituției căsătoriei, referindu-se la istoria Țării Românești⁶. Cercetătoarea argumentează abordarea metodologică, analizează detaliat sursele principale, dintre care este și lucrarea *Pravoslavnică mărturisire* a Mitropolitului Petru Movilă, care a avut impact asupra întregului spațiu românesc, făcând și câte un excurs în istoricul fiecărui subiect abordat. Pentru cercetarea noastră este important și

² Anicuța Popescu, *Instituția căsătoriei și condiția juridică a femeii din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea*. În „Studii”, tomul 23, nr.1, 1970, pp. 55-80.

³ Sorina Paula Bolovan, *Familia și relațiile matrimoniale în satul românesc transilvănean în a doua jumătate a sec. al XIX-lea*. În „Anuarul Institutului de Istorie Cluj”, XXXV, Cluj-Napoca, 1996, pp. 209-224; Idem, *Problema vârstei la căsătorie la românii din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Slujitor al Bisericii și al Neamului*, Cluj-Napoca, 2002, pp. 477-474.

⁴ Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, *Considerații privind vârsta la căsătorie la românii transilvăneni în secolul al XIX-lea*, în Ioan Bolovan (coord.), *Transilvania în epocile modernă și contemporană. Studii de demografie istorică*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002, pp. 111-124; Idem, *The Church in the Family Life of the Romanians of Transylvania, in the 19th Century*, în *Romanian Civilization*, 1, nr. 2, Iasi, 1992, pp. 49-57; Idem, *Family and Marital Relations in the Transylvanian Romanian Village (1850-1914)*. În „Transylvanian Review”, 12, nr. 4, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Romană, Cluj-Napoca, 2003, pp. 33-44; Idem, *Ilegitimitatea în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: contribuții demografice*, în Traian Rotariu, Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan (coord.), *Populația României. Trecut, prezent, viitor*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2006, pp. 223-232.

⁵ Șarolta Solcan, *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*; Idem, *Familia în secolul al XVII-lea în Țările Române*, București: Editura Universității din București, 1999.

⁶ Violeta Barbu, *Ordo Amoris. O istorie a căsătoriei în Țara Românească în secolul al XVII-lea*, București: Editura Academiei, 2011.

faptul că au fost remarcate elementele de modernitate, care pot fi atribuite și Țării Moldovei.

Constanța Ghițulescu în lucrarea *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țările Românești ale secolului al XVIII-lea*⁷ face o analiză consistentă a structurilor de familie, instituției căsătoriei și a divorțului în Țara Românească, bazându-se în mare parte pe surse inedite, elaborând studii de caz concrete, la fiecare compartiment în parte. Este la fel un model de prezentare a instituției căsătoriei, dar care are o abordare metodologică aparte. În problematica instituției căsătoriei se analizează prerogativele Bisericii oficiale și ale statului în materie de încheiere a mariajului și a desfacerii acestuia, punctând atribuțiile instituției ecleziastice.

Georgeta Fodor (Chirilă) în teza de doctorat, apoi și în monografia *Femeia în societatea medievală românească. Secolele XV-XVII*⁸, abordează instituția căsătoriei în câteva paragrafe, dar mai cu seamă se referă la acest fenomen într-un capitol *Femeia și familia în evul mediu românesc*. Deși are referințe și la Țara Moldovei, aplecându-se detaliat și asupra strategiilor matrimoniale ale domnului Țării Moldova Vasile Lupu, în cea mai mare parte totuși se referă la Țara Românească și Transilvania, abordând problematica din punctul de vedere al poziției și statutului femeii în societate, cronologic finalizând cu mijlocul sec. al XVII-lea.

Mircea Brie, bazându-se pe metodologia utilizată de demografia istorică, cercetează instituția căsătoriei și familia în Transilvania, prezentând numeroase studii de caz⁹. Cercetătorul abordează problema strategiilor matrimoniale, inclusiv în comunitățile etnic sau confesional mixte, analizează nupțialitatea în funcție de perioadele postului și ale lucrărilor agricole, face referire la componenta mentală a înțelegerii, percepției căsătoriei în lumea rurală a Transilvaniei.

În ceea ce privește strict cercetarea instituției căsătoriei în Țara Moldovei, unul dintre primele studii de referință este articolul *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*¹⁰, semnat de Maria Magdalena Szekely, care face o incursiune generală în câteva probleme importante: căsnicie și constituirea familiei, consagvinitatea, relațiile de rudenie constituite prin alianță, înrudirea artificială, solidaritatea, conștiința genealogică, fiind unul dinre reperele articolului de față.

Vom menționa, de asemenea, studiul monografic al Liliei Zabolotnaia, în care se pune accent pe rolul femeii în căsătorie și în relațiile de familie, subliniindu-se importanța factorului feminin în încheierea căsătoriei, referindu-se la Țara

⁷ Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țările Românești ale secolului al XVIII-lea*, București, 2004.

⁸ Georgeta Fodor (Chirilă), *Femeia în societatea medievală românească. Secolele XV-XVII*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2011.

⁹ Mircea Brie, *Căsătoria în nord-vestul Transilvaniei (a doua jumătate a secolului XIX - începutul secolului XX). Condiționări exterioare și strategii maritale*, Oradea, 2009.

¹⁰ Maria Magdalena Szekely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, pp. 59-117.

Moldovei în segmentul cronologic până la începutul sec. al XVIII-lea¹¹. Autoarea a făcut comparații ale situației femeii în familie din Țara Moldovei cu cele din Țara Românească, Polonia, Serbia, în mai multe subiecte – vârsta necesară la căsătorie, impedimente etc., însă n-a insistat asupra unor detalii precum procedura de cercetare.

În Țara Moldovei din perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, o căsătorie care era încheiată corect conform legilor statului, dar mai cu seamă a celor bisericești, era validă și avea caracter legal. Biserica Ortodoxă declară valide căsătoriile care îndeplinesc mai multe condiții¹². Acestea pot fi grupate pe câteva criterii: a) religioase; b) etice; c) fizice; d) sociale. Cea de-a șasea dintre cele Șapte Mari Sfinte Taine ale Bisericii – Sfânta Taină a Nunții – se săvârșește când sunt îndeplinite toate condițiile legale și nu există impedimente.

În Țara Moldovei, ca și în Țara Românească și Transilvania, în perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea încununarea era precedată de o anumită procedură de cercetare pentru ambii tineri, pentru a vedea dacă sunt îndeplinite toate condițiile și a exclude impedimentele pentru căsătorie: „Și fără de a nu să numi cu nume amândoa feațele ceale ce vor să să cunune, și fără cercetare, ca nu cumva să fie vreo pricină, de carea opreaște sf(â)nta pravilă, care pecetluituri sânt să se ia de la protopopul, sau epistatul ce va fi rânduit asupra acestei trebi”¹³. Actanții principali erau tinerii necăsătoriți, cei care în urma peștitului și logodnei își modificau statutul de celibatar în cel de logodnic/logodnică, iar apoi la încununare – mire/mireasă, ca să devină soț și soție. În Țara Moldovei tinerii și tinerele considerați apți pentru a întemeia o familie, indiferent de categoria socială, erau numiți: bărbații tineri necăsătoriți – *holtei/burlac/flăcău*¹⁴, iar tinerele – *fată mare/fecioară*.

Documentele din 2 aprilie 1741 și din 29 iulie 1775 definesc clar cine era considerat holtei. Astfel, relatându-se despre dăruirea satului Țușcă, ținutul Cernăuți, de către Grigore Ghica către Mănăstirea Barnovschi, se pomenea Gheorghe Ursache, jitnicer, „fecior de boiaru din cei de frunte”, care a decedat „*la vârsta tinereților sale, fiind încă holtei, neînsurat* (sub. n.)”¹⁵. Ioniță Praja, feciorul Lupului Praja și al Aniței, făcând danie bisericii domnești un loc de dugheană din Bârlad, care s-a numit Crâșma Pascului, menționa: „Ioniță Praje sin Lupul

¹¹ Lilia Zabolotnaia, *Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul European până la începutul sec. al XVIII-lea (Căsătorie, logodnă, divorț)*, Chișinău, 2011.

¹² Iulian Mihai L. Constantinescu, *Biserica și instituția căsătoriei. Condițiile administrării căsătoriei. Studiu juridico-canonice*, Craiova, 2008; L. Zabolotnaia, *Condiții de încheiere a căsătoriei în Evul Mediu. Studiu comparativ*. În „Tyragetia”. Istorie. Muzeologie. Serie nouă, 2007, vol. I, nr. 2, pp.107-112.

¹³ Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *Episcopia Hușilor și Basarabia (1598-1949)*, Iași, 2009, d.27, p. 231.

¹⁴ A se vedea și Alina Felea, *Sursele documentare din Țara Moldovei despre holtei (sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea)*. În „Revista de istorie a Moldovei”, 2019, nr.1-2, pp. 26- 31.

¹⁵ *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, ediție cu introducere, note, indici și glosar, alcătuită de Corneliu Istrati, Iași, 2008, p. 650.

Praje ... din târgul Bârladului... m-am socotit eu singur într-o sine-mi, *find om cu capul holteiu, neavând cununie în viața me* (sub. n.)¹⁶. Sintagma *om cu capul holteiu* desemna un bărbat matur necăsătorit care nu fusese cununat. Cu referire la *holteii copilandrici*, probabil se ținea cont de prevederile înscrise în codicele de legi românești cu referire la vârsta căsătoriei și la denumirea dată fiecărei perioade de viață a tinerilor. Astfel, în *Carte românească de învățătură*, în glava 53, se specifică: „Cucon să cheamă până la 7 ani de vârstă; tânăr în măsură de vârstă să cheamă parte bărbătească de la 10 ani și jumătate până la 14 ani... Mic să cheamă până la 25 de ani și de-acolo înainte să cheamă mare, să poată face tot lucru”¹⁷. Astfel, reieșind din cod, începând cu vârsta de 14 ani un tânăr era considerat apt pentru a răspunde de faptele sale, deși maturitatea începea de la 25 ani¹⁸. În ceea ce privește tinerele necăsătorite, în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea în Țara Moldovei sursele fac referire la sintagmele *fată mare*, *fată mare fecioară* în legătură cu o situație concretă: fie că se prezenta statutului tinerei, fie că era legată de căsătorie.

Procedura de cercetare urma să fie efectuată de către preotul paroh al Bisericii, enoriași ai cărora erau tinerii. În cazul când mirii erau din aceeași localitate nu existau probleme, iar în cazul când mirii erau din localități diferite, cercetarea se făcea de către fiecare preot separat.

Una dintre condiții prevedea acordul tinerilor pentru cununie și acest act trebuia să fie benevol. Totodată, trebuia să fie și acordul părinților tinerilor pentru viitoarea căsnicie. Astfel, în *Sintagma lui Matei Vlastares* era stipulat: „Căsătoria nu se încheie decât dacă consimt atât cei ce se unesc, cât și cei ce-i au în putere. Nu conviețuirea bărbatului cu femeia face căsătoria, ci vrerea lor de a încheia căsătoria”¹⁹, iar în *Hexabiblu lui Harmenopulos* se preciza: „Căsătoria nu se poate săvârși fără învoiala de bună voie a celor ce intră în ea și fără învoirea aceluia sub a căror putere se află; căsătoria ce se încheie fără învoirea părinților nu are tărie”²⁰.

¹⁶ *Documente bucovinene*, Volumul I, Cernăuți – București, 1933, p. 14.

¹⁷ *Carte românească de învățătură (1646)*. Ediție critică întocmită de Colectivul pentru Vechiul Drept Românesc al Academiei R.P.R. condus de Andrei Rădulescu, București, 1961, glava 53.

¹⁸ Vârsta era deosebit de importantă în cazul aplicării pedepsei pentru comiterea vreunei crime, astfel codul de legi remarca „ 21. De vreamă ce cel fără de vârstă ce face greșeală va fi de 18 ani mărghind, atunci să-l bage în hiară și temniță până în câtăva samă de vreamă; iar de va fi de 14 ani, și greșeala ce va face să ceartă ca și pre bărbații cei mare, ce să dzice cu moarte, cumu-i întâi furtușagul sau sodomia, atunce-l va bate pren tot târgul și-l va închide în temniță cu obeade în picioare; iar de va fi mai sus de 14 ani și nu va agiunge până la 25 și greșala ce va face iaste de cap, atunce iarăși să va bate pren târg și-l vor trimite la ocnă”. *Ibidem*.

¹⁹ *Алфавитная синтагма Матфея Властыря. Собрание по алфавитному порядку всех предметов, содержащихся в священных и божественных канонах*, Москва, 2006, pe https://azbyka.ru/otechnik/Matfej_Vlastar/Alfavitnaia_Sintagma/ (în continuare *Syntagma*).

²⁰ *Manualul legilor sau așa numite CELE ȘASE CĂRȚI*, adunat de pretutindeni și prescurtat de vrednicul de cinstire păstrătorul de legi și judecător în Salonic Constantin Harmenopulos. Traducerea de Ioan Peretz. Ediția Ministerului de Justiție (În continuare *Hexabiblu lui Harmenopulos*), Cartea Românească, 1921, cartea IV, tit. IV, 2 și 3.

Însă se concretiza: „Cela ce ieste de sineși stăpânitor și deplin la vârstă, acela și fără voia tatălui său poate să să însoare”²¹. Deși tatăl nu putea obliga copilul să se căsătorească: „De vei fi supt stăpânirea părinților tăi, să-ți petreci viața cu înțelepciune și cu fericire, nu să cade tatălui tău să te silească a te însura”²², totuși societatea nu agrea încălcarea cuvântului părintesc. Antim Ivireanu stipula în acest sens: „Acel obicei rău ce au unii de trag fetele oamenilor de fug cu dănele fără de știrea părinților unile cu voia lor, altele fără voia lor, apoi pe urmă pun mijlocitori de-i iartă părinții, pe unii ca aceia să nu-i cununați nici la beserică să-i priimiți și să aibă voie protopopol să globească pre fată cu bani 200, iară pre fecior să-l globească vorniceii cu bani 400. Și până nu va merge la arhiereul lui să ceară ertăciune și săi facă răvaș de cununie să nu fie priimit”²³.

Consimțământul părinților era important atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere economic, deoarece încălcarea voinței părinților atrăgea după sine fie dezmoștenirea, fie neînregistrarea. Printre motivele respectării acestei prevederi era și păstrarea condiției sociale a ambilor tineri. Această prevedere a fost legiferată în Țara Românească în 1780 prin *Pravilniceasca Condică*, care stipula despre obligația „să păzească cinstea neamului lor” și să nu permită mariajul cu „obrazе proaste și defăimate”²⁴. Totuși, în astfel de cazuri este greu de relatat despre anumite sentimente ale tinerilor, înclinând spre dimensiunile economico-financiară și socială, deci spre interesul familiilor de a consolida patrimoniul și de a se înrudi cu „neamuri bune” și nu cu „obrazе proaste”, deaceia susținem opinia lui Mircea Brie că o societate tradițională „conservă căsătoria dominată de interesul material”²⁵, deși se admite și dragostea între tineri. După cum remarcă cercetătorii instituției căsătoriei, în mediul elitelor o politică importantă „pentru capul familiei” o constituia crearea de noi alianțe, în acest sens un rol aparte aveau strategiile matrimoniale și formarea solidarității și relațiilor²⁶.

Cu toate că pravilele interziceau căsătoriile fără voia părinților, totuși, astfel de mariaje încheiate cu cununie sunt certificate de sursele epocii. Un astfel de caz este menționat la 6 martie 1629, când, conform legii țării, a fost examinat și ju-

²¹ Vactiria / adecă Cărja arhierească acum întâiu / tălmăcită duple limba ellinească pre /limba moldovenească. Cu osărdiea și toată cheltuială Preaosvințitului Mitropolit al Moldovii: / Kir Iacov /Iară tălmăcitor al aceștii cărți au fost cuviosul întru ieromonași kir popa / Cosma. La anii 7262 / fiind și diortosită de dascalul Duca de la / Thasos. În „Intregiri. Buletinul Institutului de Istoria vechiului drept românesc”, închinat celor 30 de ani de existență a Universității populare din Vălenii de Munte și ctitorului ei, Nicolae Iorga, Iași, 1938, p.24. Probabil este o variantă a *Kormceaja Knîga*.

²² *Ibidem*.

²³ Antim Ivireanu, *Opere*, București, 1972, p. 394.

²⁴ *Pravilniceasca Condică*, București, 1957, p. 94.

²⁵ Mircea Brie, *Căsătoria în nord-vestul Transilvaniei (a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX). Condiționări exterioare și strategii maritale*, Oradea, 2009, p. 61.

²⁶ Constanța Vintilă-Ghițulescu, *Familie și societate în Țara Românească (secolul al XVII-lea)*. În „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XX, 2002, p. 91.

decat cazul între Luchiiian, diac, și frații săi împotriva surorii lor Irina, toți copi ai lui Gligorie, diac, pentru întărirea voinței tatălui cu privire la moștenire. În urma examinării situației s-a constatat că Irina n-a obținut binecuvântarea părintească pentru căsătoria dorită. Fiica a mers împotriva cuvântului părintesc și s-a căsătorit cu un țăran. Drept rezultat, Gligorie, diac, „dinainte a oameni buni săteni de sat” s-a „lepădat” de fiica sa și a dezmoștenit-o. După moartea tatălui, frații au mers să întărească voința. Domnul Miron Barnovschi a confirmat voința tatălui, constatând „cum n-au trebuit acelu copil ascultare tătâne-său, așa nici treabă să nu aibă cu ocinile lui”²⁷. Deci, cei care se căsătoreau fără acceptul părinților puteau fi dezmoșteniți.

O situație asemănătoare este redată în contextul unei indicații din 2 august 1809 de demolare a odăii făcute de Maria Pojârșița pe partea de fânațe a postelnicelului Iordache Varzari. În urma cercetării cazului s-a constatat că numita Marie a fost înstrăinată de la moștenire probabil de către tatăl ei Pavel Varzari, fapt confirmat prin diata din octombrie 1799, deoarece „fără voiia lui ar fi fugit după un Toader Pozdircă și l-au rușinat”²⁸. Deci, încălcarea voinței părintești era echivalată cu o mare rușine.

Într-o inscripție marginală, făcută de un Costea Ioniță după 1732 pe Învățătura preoților pe scurt de șapte taine, se relatează despre fuga acestuia cu o fată și cununia fără acceptul rudelor: „Adică eu, Ionițe ce am fugit cu o fată din satul Tupilați și rudele nelăsând să o iau am venit la sfinția sa preotul Irimie, am cerut această Dumnezeiască Pravilă și nevrând preotul a mă milui, am venit la sfinția ta de ne-am cununat”²⁹. În cazul redat, primul preot la care s-au adresat tinerii a ținut cont de prevederile nomocanoanelor și nu i-a cununat, pe când al doilea preot a acceptat să-i cunune.

O altă condiție a încheierii mariajului era vârsta corespunzătoare căsătoriei. Despre vârsta celor care doreau să se căsătorească în Țara Moldovei și respectarea canoanelor Bisericii Ortodoxe, Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* remarcă: „Moldovenii își dau în căsătorie copiii la vârsta de atâția ani, câți prescriu pentru căsnicie sfintele canoane”³⁰.

Nomocanoanele conțineau un șir de prevederi referitoare la vârstă. Vom remarca faptul că se va lua în considerație doar vârsta la prima căsătorie: „Să cade dar bărbații să fie de bună vârstă. Așijderea și fetele să fie putincioase de a primi pe bărbați adecă bărbații de 14 ani, și acestea zise, măcar supt stăpâni, măcar

²⁷ DRH A, vol. XX (1629-1631), volum întocmit de I. Caproșu și C. Burac, București, 2011, nr. 24, p. 25.

²⁸ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada războiului ruso-turc 1806-1812 (1 iulie 1809-14 aprilie 1810)*, volum întocmit de Demir Dragnev, Larisa Svetlicinai (coord., editori), Teodor Candu, Tudor Ciobanu (editori), București-Brăila, 2019, nr. 56, pp. 152-153.

²⁹ *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, Un corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, vol. I (1429-1750), Iași, 2009, p. 464.

³⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, st. intr., notă asupra ediției și note Valentina și Andrei Eșanu, București, 2007, p. 311.

de capul lor de vor fi cei ce vor să se însoare, nunta nu să va face până nu să vor tocmi între dânșii cei ce vor să se însoare și cei ce îi au pe dânșii supt stăpânirea lor. Nunta nu o statornicește, nici o întărește culcarea la un loc a bărbatului și a femeii, ci o întărește tocmitura nunții și alcătuirea și învoirea”. În *Syntagma lui Vlastares* cu referire la vârstă se preciza: „Se cere ca băieții să fie puberi, iar fetele, apte pentru bărbat, adică <băieții> să fie trecuți de 14 ani, iar fetele, de 12 ani. Aceste <condiții> le socotim <ca fiind necesare>, atât dacă cei ce se căsătoresc sunt de sine stătători (sui iuris) sau sub puterea altuia. Un fiu sau o fiică de familie nu pot să încheie o căsătorie dacă nu-și dă încuviințarea cel în a cărui putere se află ei”³¹, astfel că se ținea cont de condiția fizică a tinerilor, atfel ca ei să fie capabili pentru conviețuire.

În *codul de legi elaborat în Țara Românească, Îndreptarea legii*, se preciza vârsta necesară pentru încheierea logodnei, dar și pentru cea a căsătoriei: „blagoslovită iaste vremea logodnei și a unei nunți, când ieste bărbatul de 14 ani și muiarea de 12”³², făcând referire la prima căsătorie, „nunțele ceale ce sunt pre lege să chiamă ceale ce se fac cum zic dumnezeștile pravile, bărbatul să fie pre lege și muiarea priimită pentru bărbat, adecă junele să treacă de 14 ani și muiarea să fie mai mare de 12 ani”³³.

Cartea românească de învățătură (1646) face precizări și în privința vârstei fetelor. Astfel, prezentând o clasificare a perioadei de viață a tinerelor, în special cu referire la vârsta de căsătorie, în glava 53 a codului se sublinia, că o fată „în măsură de vârstă” este: „parte femească de la 9 ani și jumătate până la 12 ani”. Însă în glava 36 a codului numit, analizându-se problema violenței, se sublinia: „oricine va face silă la fecioară micșoră, încă să nu fie de 12 ani, să va certa mai rău de când ar fi fost fată mare de vârstă. Din această prevedere reieșe că începând cu vârsta de 12 ani fata era considerată a fi „de vârstă”³⁴.

Кормчая книга, care în sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea se utiliza în Țara Moldovei și în Transilvania, indica vârsta minimă pentru încheierea căsătoriei – 12 ani, iar pentru băieți – 15 ani „[...] vor avea următoarea vârstă: băieții vor avea cincisprezece ani, iar fetele – doisprezece ani”³⁵. Referindu-se la Rusia, țară ortodoxă, cercetătoarea M. Țaturova a remarcat că această prevedere nu era întotdeauna respectată în viața cotidiană, părinții obișnuind să-și căsătorească copiii la vârste mai mici decât cele stipulate de pravilă³⁶. Comparând vârsta de căsătorie a tinerilor din Moldova, Țara Românească, Transilvania, Polonia, Lituania, Cehia, Rusia în sec. XIV-XVII,

³¹ *Syntagma*.

³² *Îndreptarea Legii* (1652), glava 173, p. 174.

³³ *Ibidem*, glava 203. Pentru nunta cea de întâi, și ce iaste nunta, și pentru nunta ce e pre lege, pp. 212-213.

³⁴ *Carte românească de învățătură*, glava 36. Pentru ceia ce fac silă feciorelor de le strică feciorii, oare ce feal de certare vor avea.

³⁵ *Кормчая книга*, Глава 50, грань 1, л. 1., în M.K. Цатурова, *Русское семейное право XVI-XVIII вв.*, Москва, Юридическая литература, 1991, p. 6.

³⁶ *Ibidem*.

iar în unele cazuri referindu-se și la perioada ulterioară, L. Zabolotnaia plasează vârsta de căsătorie a bărbaților între 12 și 18 ani, iar a fetelor între 12 și 16 ani³⁷.

Mai mulți cercetătorii subliniază că în practică în spațiul românesc ortodox, în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, vârsta de căsătorie era 14-15 ani pentru fete și 19-20 pentru băieți³⁸, în unele regiuni fiind mai timpurii, după cum au relatat unii călători străini, precum misionarul Francesco Griselini, care, relatând despre tradițiile Banatului, a remarcat vârsta timpurie a mariajului: „Romanii se căsătoresc foarte tineri, așa că dacă o fată a împlinit 12 ani, ea este și cerută în căsătorie”³⁹. Călugarul minorit Giovanni Bartolomeo Frontali, aflându-se un timp îndelungat în Moldova în calitate de preot, din 1747 până în 1763, a relatat și despre vârsta primei căsătorii a tinerilor de confesiune romano-catolică, comparând-o cu cea a tinerilor ortodocși: „Au obiceiul de a-și însura repede băieții cam la vârsta de șaisprezece, șaptesprezece sau optsprezece ani și nu este o socoteală rea din cauza celor care li s-ar putea întâmpla trăind printe acei schismatici care, dimpotrivă, au obiceiul de a se căsători la o vârstă mai înaintată”, astfel a constatat că tinerii ortodocși se căsătoreau la o vârstă mai mare de 18 ani. Misionarul a remarcat și cât de importantă era condiția socială a fetei alese: „...ei luând seama de învățătura Sf. Pavel «si vis nubere, nube pari»”⁴⁰.

Analizând vârsta de căsătorie a bărbaților de pe domeniile Blaj, Gurghiu, Gilău, Porumbac, Zlatna și din Țara Făgărașului la sf. sec. al XVII-lea, Șarolta Solcan stabilește că este de 25 de ani⁴¹, iar Ștefan Lemny, analizând o *Poruncă pentru nevremelnica căsătorie*, remarcă faptul mariajelor timpurii și arăta două motive pentru încheierea a astfel de căsnicii: „prea mulți tineri având 14 și 15 ani se căsătoresc (...) cu fetele de 10-11 ani, socot că prin una ca aceasta mai bine vor putea ține casa și economia ei, și nădăjduind că vor fi scăpați din recruție”, subliniază că, totuși, contemporanii începeau a conștientiza urmările nefaste ale astfel de căsătorii, în care și idea de iubire era absentă⁴².

Conform legislației, în societatea românească nu era bine privită nici diferența mare de vârstă. Astfel *Îndreptarea Legii* stipula: „Drept aceeaia trebuie să căutăm să vedem de va fi bine cum să cade, ce să zice să nu fie bărbatul de 50 de ani

³⁷ Lilia Zabolotnaia, *Condiții de încheiere a căsătoriei*, pp. 107-111.

³⁸ Maria Magdalena Szekely, *Structuri de familie*, p. 67; Toader Nicoară, *Transilvania la începutul timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca, 2001, pp. 154-155; Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țările Românești a secolului al XVIII-lea*, București, 2004, p. 127.

³⁹ *CSȚR*, vol. X partea 1, îngrijit de Maria Holban, Maria Matilda Alexăndrescu Dersca-Bulgaru, Paul Cernovodeanu (red. responsabil), București, 2000, p. 387.

⁴⁰ «Dacă vrei să te însori, însoară-te cu cineva deopotrivă». *CSȚR*, vol. IX, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Maria Matilda Alexăndrescu Dersca-Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1997, p. 352.

⁴¹ Șarolta Solcan, *Familia în secolul al XVII-lea în Țările Române*, București: Editura Universității din București, 1999, p. 114.

⁴² Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, 1990, pp.76-77.

și muiarea de 12 ani sau de 15 ani, sau muiarea dă 50 și bărbatul de 20”, fiind condamnate: „De ce bine, cum să cade și cinstit iaste așa, ca să fie bărbatul și muiarea în vârstă ce e pre lege, cum nu se cade și fără de dreptate iaste cumu e mai sus, să fie bărbatul bătrân și muiarea tânără, sau muiarea bătrână și bărbatul tânăr”, deoarece se considera că „nu iaste numai cum nu se cade, ce încă rușine dosadă, împutare și batjocură”⁴³. Un astfel de caz a fost depistat de M.-R. Ungureanu, vorbind despre un Alecu Baiardi, care s-a convertit în ortodoxie, s-a căsătorit la 18 ani cu o văduvă, Zamfira de 40 de ani. Familia nu a acceptat căsătoria, iar tânărul mai tarziu a utilizat diferența în vârstă drept motiv de solicitare a divorțului⁴⁴.

În cazul când se respectau condițiile enumerate mai sus, trebuia efectuată cercetarea pentru a exclude prezența interdicțiilor. În secolul al XVIII-lea, în Biserica Răsăriteană pătrunde obiceiul vestirilor, care devine o condiție canonică a Sfintei Taine a Nunții, iar strigarea se făcea în biserica parohială a mirilor. Citându-l pe Nicolae Milaș, preotul Irimia Marga constată că pentru întreaga Biserica Apuseană vestirile au fost generalizate de Papa Inocențiu al III-lea⁴⁵. Rostul vestirilor era următorul: 1) Înștiințarea comunității enoriașilor despre intenția tinerilor de a întemeia o familie nouă; 2) Aflarea eventualelor impedimente la încheierea căsătoriei. În cazul când mirii făceau parte din parohii diferite, vestirile se făceau în fiecare biserică parohială aparte. Vestirile se făceau trei duminici consecutiv după Sfânta Liturghie și făceau parte din cercetarea canonică⁴⁶.

Documentele de mărturie, în special la solicitarea hirotoniei preoților, subliniază explicit absența piedicilor de rudenie la încheierea căsătoriei persoanelor ce pretindeau să fie preoți. Așa a fost în cazul dascălului Nichita, fiul răposatului preot Gheorghe din Șărbaca, pentru care la 13 februarie 1809 au dat mărturie locuitorii satului Șărbaca, ținutul Hotin, remarcând că la căsătoria acestuia cu Irina n-a fost „nicio pedecă di rudenii” și în cel al dascălului Ioan, fiul răposatului preot Ioan, pentru care la 28 februarie 1809 au dat mărturie locuitorii satului Horodiște, ținutul Hotin, subliniind că la căsătoria lui cu Todossia n-a avut „nicio pedecari di rudenie”⁴⁷.

Acest fapt însă nu putea fi efectuat în cazul în care tinerii fugeau și se cununau în altă localitate, iar adevărul fie că nu ieșea la iveală, fie că apărea în alte circumstanțe. Sursele documentare sunt foarte sărace și laconice în prezentarea situațiilor de căsătorie între rude la nivel cotidian și în prezentarea etapelor de cercetare în identificarea căsătoriei nelegitime. Un astfel de caz este depistat la 23 septem-

⁴³ Îndreptarea Legii, glava 198.

⁴⁴ Mihai Răzvan Ungureanu, *Convertire și integrare religioasă în Moldova la începutul epocii moderne*, Iași, 2004, pp. 188-192.

⁴⁵ Irimia Marga, *Drept canonic. Manual pentru uzul studenților la forma de învățământ la distanță*, Sibiu, 2009, p. 53.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada războiului ruso-turc (august 1808-iunie 1809)*, nr. 329, 344, pp. 466, 487.

brie 1797, când Veniamin Costache, Episcopul de Roman, a examinat un proces de divorț între Ștefan Mogâldea, mazil din Brăhășești, ținutul Tecuci, și soția lui Smaranda, cu care a trait 11 ani. Procesul a fost intentat de Ștefan, care s-a adresat episcopului, informându-l că mariajul lor este nelegitim, „fiind rudenie de aproape”. Episcopul a poruncit ca toți cei implicați să fie aduși pentru cercetare. După investigația făcută, în urma mărturiilor depuse de mama Smarandei, s-a constatat că Smaranda era vară primară cu tatăl lui Ștefan, astfel soții erau „a cincea spiță” de rudenie. Conform *Pravilelor*, episcopul a hotărât a-i despărți „de istov”, pentru ca „să nu mai aibă împreunare unul cu altul”. Ștefan a fost supus canonului „amestecării de sânge”, deoarece mama Smarandei a arătat că nu și-a dat acordul la această căsătorie, dar, în lipsa ei de acasă, Ștefan a fugit cu Smaranda „în părțile turcești”, unde și s-au cununat. La întoarcerea fugarilor, femeii i s-a făcut milă de fiică-sa și a înzestrat-o, însă în cei 11 ani viețuiți împreună numitul Ștefan a pierdut toată zestrea. Ștefan a trebuit să restituie zestrea pierdută din contul unei fărte de vie și a unei părți de moșie pe care le deținea, desi nu acoperea pierderile Smarandei. Femeia a primit carte de despărțenie și dreptul de a se recăsători⁴⁸. În acest caz este vizibil că Ștefan dorea să se despartă de soția lui din alte motive decât cel invocat, altfel nu se autodenunța, fiind conștient de faptul că vor urma pedepse.

Se accentua necesitatea prezenței *peciiului de cununie*, care era un permis de cununie, un act oficial, scris și stampilat cu sigiliu, prin care protoiereul permitea căsătoria: „Și ori cu a cui voie, sau și silă de către vreun boiaru de ar fi, nici de cum să nu îndrăznească a cununa fără asemenea pecetluit orice obraz va fi”⁴⁹. Astfel, la 13 august 1785, în *Cartea de învățătură către protopopi pentru buna purtare a preoților și mirenilor*, Iacov Stamati, Episcopul Hușilor, prin punctul 6 stabilește: „Oricarele din preoți fără voia și știrea noastră nu este slobod a săvârși cununiia, care iaste întocma ună din cele șapte a bisăricii, ori la ce parte va fi, fără de pecetluitul nostru de cununia, care să va lua de la epistat ce va fi rânduit asupra aceștii trebi”⁵⁰. Deci, fără *pecetluit*, întâlnit în documente și ca *peci de cununie*, cununia nu putea fi oficiată.

Esența și importanța *peciiului de cununie* este notată de Dimitrie Cantemir în „Descrierea Moldovei”: „Căci, prin aceasta din urmă (mărturia Episcopului - A. F.) se ia seama să nu se lege prin căsătorie unii oprîți de o lege dumnezeiască și bisericească”⁵¹.

Un *peci de cununie* este menționat la 6 februarie 1808, când preotului Ioan de la Micleușeni i se poruncește să-l cunune pe Apostol, feciorul lui Proșteră Ciubotaru, cu Irina, fată mare, fiica lui Timofei din Miclăușeni: „de vreme că Apostolul, ficiorul lui Proșteră Ciubotaru, amu jăluiaști, voiaști a lua pe Irina, fată mari a lui Timofei ot Miclăușăni... Îi vei cununa, cu întâie cununie”, cu mențiunea

⁴⁸ *Documente*. În „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal Iași”, 1925, fasc.5, p. 214.

⁴⁹ Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *op. cit.*, d.27, p. 231.

⁵⁰ *Ibidem*, d.4, p. 213.

⁵¹ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 312.

„după cercetarea ce ai făcut nu iaste nici o pricină de carea să oprească Pravila, precum în mărturia ce dai arăți”⁵².

În cazul căsătoriei copiilor de boieri „nici logodna, nici cununia bisericească nu se pot face fără comsimțământul Principei”, pentru ca „să nu se unească prin legături mai strânse, împotriva Principelui, mai multe spițe de nobili”⁵³, deci principele urmărea ca mariajele să nu-i știrbească influența.

Cerințele față de preoți referitoare la organizarea vieții bisericești, inclusiv săvârșirea încununării mirilor erau periodic repetate. La 11 decembrie 1807, Meletie, Episcopul Hușilor, emite o *Instrucțiune pentru cler, mireni și protopopi din Eparhia Hușilor* pe numele preotului Vasile din satul Bălăurești, ținutul Iași, în care se preciza: „Atât molitfa ta cum și oricarile din preoți fără știrea și blagoslovenia noastră, nu iaste slobod a săvârși cununia, care iaste taină din ceale șapte ale bisericii, fără de pecetluit cu peceata noastră de cununie”⁵⁴.

O situație aparte o constituia cununia țiganilor, despre care Antim Ivireanu scria: „Așijderea vă facem în știre și pentru țigani, ca de acum înainte să purtați de grijă să nu lăsați să să mai facă între dânșii cele ce s-au făcut până acum; adecă de va veni țigan cu țigancă să să cunune, până nu-i veți iscodi cu tot denadinsul, foarte cu amăruntul pentru toate cele ce oprește pravila, ca și la toți creștinii, să nu-i cununați”⁵⁵. O astfel de permisiune de cununie pentru Anton, fiul lui Simion Purice, țiganul mănăstirii Doljești, și fiica lui Pricopie, țigan al Episcopiei de Roman cere Veniamin, egumenul mănăstirii Doljești, în adresarea sa din 23 ianuarie 1810 către duchiul Episcopiei de Roman: „care poftesc pe sf(inția ta) ca să li să de voie a să cununa”⁵⁶.

Reprezentanții acestei etnii erau ortodocși de confesiune, însă dependenți personal, de aceea, pe lângă faptul că urmau să respecte toate condițiile canonice ale unei căsătorii creștine, pentru a fi încununați trebuiau să aibă și acceptul personal al proprietarilor. În acest sens, în 1785, în *Sobornicescul Hrisov* se accentua: „...nici unul din protopopi sau preoți să nu fie volnici a cununa țigani cu țigancă fără știrea stăpânilor lor și până nu vor lua scrisoare de la acei stăpâni sau de la vechilii lor, că adecă de va fi altul stăpânul țiganului și altul stăpân țigancii cu învoirea și primirea lor să volnicesc acei țigani a să cununa. Sau de vor fi și țiganul și țigancă tot a unui stăpân, să se scrie că sânt amândoi drepți robi ai săi și că cu știrea și voia sa vor să se cunune”, practic repetând prevederile stipulate de Antim Ivireanu⁵⁷. Actele epocii specificau în acest sens: „Iară mai ales când se va întâm-

⁵² *Documente privind istoria Țării Moldovei în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812*, vol.1 (noiembrie 1806 - iulie 1808), coord., editori D. Dragnev, L. Svetlicinai, editori T. Candu, T. Ciobanu, V. Constantinov, Chișinău, 2015, nr.185, p. 167.

⁵³ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 312.

⁵⁴ Ș. Plugaru, T. Candu, *op. cit.*, d.27, p. 231.

⁵⁵ Antim Ivireanu, *op. cit.*, p. 381.

⁵⁶ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada războiului ruso-turc din 1806-1812 (1 iulie 1809 - 14 aprilie 1810)*, nr. 354, p. 623.

⁵⁷ *Sobornicescul Hrisov*, ediție critică întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc condus de Andrei Rădulescu, București, 1958, p.26. Antim Ivireanu concretiza: „...de va fi țiganul a unu-

pla să se ia țigani, atuncea să fii foarte cu luare aminte, ca nu cumva să cununi fără răvaș al boiarului ce va fi stăpân al țiganului și al țigăncii, ca nu cumva să fie ori țiganul strein, ori țiganca streină, și să se facă vreo urmare împotriva Hrisovului ce s-au făcut pentru această pricină, și acel răvaș al boiarului acelaia să aibă a-l da la mâna protopopului, și în locul răvașului acelaia va lua pecetlui de cununie cu peceata noastră pe numele cununaților fără nici o plată⁵⁸.

Totodată, preoții erau preîntâmpinați de obligativitatea păstrării scrisorilor de învoire a boierilor, deoarece acestea puteau fi necesare în cazurile apariției vreunei neînțelegeri. Antim Ivireanu explica necesitatea păstrării scrisorilor astfel: „de va vrea cineva din stăpânii acelor țigani ce s-au împreunat cu voia lor să nu să ție de cuvânt, au în pizmă să facă să-i despartă, să aveți cu ce vă da seamă, căci apoi veți cădea în osânda și în pedeapsă, pentru căci că țiganii încă sânt creștini, botezați în numele Sfintei Troițe⁵⁹, iar în *Sobornicescul Hrisov* se concretiza: „Și într-acest chip cununându-i, să fie datori preoții a ține la sine și a păzi scrisorile acelea, ca, când va naște vreo pricină și să vor întreba, să le scoată la față ca să-și dea sama, să nu rămâe supt vinovăție⁶⁰.

Orice încălcare a acestor prevederi legale atrăgea drept consecință sancțiuni dure atât împotriva preotului care a săvârșit încununarea, cât și asupra celui care a insistat asupra cununii. Conform canonului, legislația prevedea pedepse pentru preoți, însoțite și de cheltuieli financiare. Astfel, *Sobornicescul Hrisov* stipula: „Iară care preot să va arăta prin știință nesupus poruncii și nu va urma hotărârei acestuia, ci va cununa vreun țigan sau țigancă a cuiua fără știrea și voia stăpânului, acela preot, osebit de pedeapsa canonului bisericesc ce i se va rândui, încă să fie îndatorit a da gloaba prețul rânduit al țiganului ce va cununa fără știrea stăpânului, la acelaș stăpân⁶¹.

Persoanele care insistau asupra cununii, chiar și în cazul când nu aveau învoirea necesară, la fel, urmau să fie pedepsiți: „Și ori a cui voia sau și asuprire de cătră vreun boer, va fi care s-au obicinuit și pân acum săvârșind acest feliu de faptă și oricarele va îndrăzni împotriva împotriva nu numai supt grău canonisire va fi supus ce și supt pedeapsă, și din ceasul ce au făcut această greșală, să nu fie volnic a pune epitrahie în grumazii săi, și voind a urma oricarele din preoți bune povățuiri și învățăturii noastre să-și ia perelipsis de pe această carte a noastră⁶². Un astfel de caz este pomenit la 30 iunie 1813, când preotul din Orhei a refuzat să

ia și țiganca a altuia, până nu vor aduce scrisoare fieștecare de la stăpânul său, cum că iaste cu voia lor și cum că vor îngădui unul pre altul până să vor împăca amândoaș părțile, au cu schimbul după obiceiul țării, suflet pentru suflet, au cu bani să răscumpere unul de la altul acel suflet, să nu-i cununați și nici cu un mijloc, măcar de v-ar face verice sile, au înfricoșare”. A. Ivireanu, *Opere*, p. 381.

⁵⁸ Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *op. cit.*, d.27, p. 231.

⁵⁹ Antim Ivireanu, *op. cit.*, pp. 381-382.

⁶⁰ *Sobornicescul Hrisov*, pp. 26-27.

⁶¹ *Ibidem*, p. 27.

⁶² Ștefan Plugaru, Teodor Candu, *op. cit.*, d.4, p. 213.

cunune o pereche de miri, însă prin forță a fost impus să o facă, despre aceasta au relatat preoții și locuitorii din târgul Orhei⁶³.

Probabil, spre sfârșitul sec. al XVIII-lea s-au întetit escrocheriile în privința cununiei persoanelor de etnie romă, căci *Sobornicescul Hrisov* prevedea anumite sancțiuni canonice și financiare în cazul unor înșelăciuni. Astfel, stăpânul țiganului/țigancei care „va lua cu țiganul sau cu țigancă sa, prin înșelăciune, țigan sau țigancă a altuia fără știrea și voia aceluia, asemenea să fie îndatorit, după ce să va afla, să dea gloaba prețul țiganului sau a țigăncii ce va lua, la stăpânul a căruia să vor afla”. În cazul în care stăpânul țiganului a îndemnat țiganul să fure țigancă altui stăpân, prin înșelare, și va afirma că ambii sunt ai lui pentru a-i cununa, cunoscând că legislația este dură în privința divorțului („fiindcă a să despărți nu sloboade pravila”), atunci țiganul împreună cu țigancă vor reveni stăpânului țigăncii, deoarece el „să păgubi de slujba ei”⁶⁴.

În concluzie, Țara Moldovei, fiind țară ortodoxă, în problemele de drept matrimonial se ghida de dreptul canonic ortodox, conform căruia pentru a încheia o căsătorie legitimă trebuiau respectate anumite condiții. Respectarea acestor condiții și excluderea interdicțiilor se făcea printr-o procedură de cercetare, executarea căreia era pusă în sarcina preotului.

Tinerii trebuiau să-și dea benevol acordul la căsătorie, să aibă binecuvântarea părinților și să obțină peciul de cununie. Tinerii din familiile de boieri mai urmau să aibă și învoirea domnului țării.

⁶³ *Arhiva Națională a Republicii Moldova*, F. 205 (*Cancelaria Dicasteriei Duhovnicești a Eparhiei Chișinăului*), inv. 1, d. 304, f. 4-5; publicat și în *Documente privitoare la cotidian și viața de familie din Basarabia în secolul al XIX-lea*. Volumul I. 1813. Editori: Teodor Candu, Alina Felea. Chișinău, 2013, nr. 173, pp. 217- 218.

⁶⁴ *Sobornicescul Hrisov*, p. 27.